

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗИНА
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан філософського
факультету

Іван КАРПЕНКО

2024.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Демократизація та посткомуністичні трансформації

рівень вищої освіти	<u>бакалаврський</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u>
спеціальність	<u>052 Політологія</u>
освітня програма	<u>Політичні технології та аналіз політики</u>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> (обов'язкова/за вибором)
факультет	<u>філософський</u>

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження рекомендовано до затвердження
Вченою радою філософського факультету (протокол № 10 від 19 червня 2024 р.)

Розробник програми «Демократизація та посткомуністичні трансформації»
Шаповаленко Марина Володимирівна – доктор політичних наук, професор
кафедри політології філософського факультету, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
(протокол № 14 від 19.06 2024 р.)

Завідувач кафедри політології Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «**Політичні технології та
аналіз політики**»

Гарант освітньої програми. Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено з науково-методичною комісією філософського факультету
(протокол № 10 від 19 червня 2024 р.)

Голова науково-методичної комісії
філософського факультету

 Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Демократизація та посткомуністичні трансформації» складена до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки першого рівня бакалавра вищої освіти. за спеціальностями 052-політологія

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. **Метою** викладення навчальної дисципліни є: ознайомлення з найважливішими аспектами, поняттями, методиками транзитології, концепціями змін, формування у студентів уявлень про основні підходи та напрямки аналізу посткомуністичних трансформацій, допомога студентам в усвідомленні власних політичних орієнтацій, у визначенні ціннісних орієнтирів, сучасних проблем і тенденцій розвитку політики

1.2. **Основними завданнями вивчення дисципліни** є: Основними завданнями вивчення дисципліни «Демократизація та посткомуністичні трансформації» є висвітлення проблематики та наукового інструментарію вивчення трансформаційних процесів, розкриття основних методик вивчення посткомуністичної трансформації, представлення послідовних ходів політологічного аналізу системних змін, визначення ролі та місця політологічного знання у формуванні сучасних гуманітарних уявлень про світ і людину.

1.3. Кредитів 4

1.4 Загальна кількість год. 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4	-й
Семестр	
7	-й
Лекції	
24	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
24	4 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.
Самостійна робота	
72 год.	106 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: про стан сучасних концепцій змін суспільств; мати уявлення про панораму політологічної думки та розуміння щодо змісту посткомуністичних трансформацій, особливості посткомуністичних змін в Україні

уміти: виявляти базові принципи посткомуністичних трансформацій, функціонування політичної системи та політичних інститутів і процесів умовах системних змін; аналізувати логіку політичного розвитку суспільства в умовах нестабільності.

В результаті вивчення курсу «Демократизація та посткомуністичні трансформації» бакалаври повинні мати загальні та фахові компетентності та показати програмні результати.

Загальні компетентності:

ЗК 01. Знання предметної області з «Демократизація та посткомуністичні трансформації» та розуміння професійної діяльності політолога як аналітика.

ЗК 04. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 05 Здатність бути критичним т самокритичним.

ЗК 06. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 09. Здатність працювати в міжнародному контексті.

Фахові компетентності:

ФК01. Комплексне розуміння природи та значення політології як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику її сучасні інтерпретації.

ФК02. Поглиблене знання політичної теорії та володіння категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політологічної науки.

ФК03. Комплексне застосування широкого спектру знань, теорій і методів до аналізу владно-політичних відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

ФК04. Комплексне розуміння особливостей реалізації влади у різних політичних системах та застосування широкого спектру політологічних теорій, концептів і методів для аналізу політики.

Програмні результати навчання

ПРН02. Використовувати державну та іноземну мову як усно, так і письмово на рівні, достатньому для ефективної професійної комунікації, розуміння іншомовних наукових текстів та підготовки до викладання політології.

ПРН03. Мати системний науковий світогляд та культурний кругозір, який включає розвинене критичне мислення, професійну етику та академічну добросовісність, повагу різноманітності та мультикультурності.

ПРН04. Комплексне розуміти природу політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи її сучасні інтерпретації.

ПРН05. Знати на поглибленому рівні політичну теорію та володіти категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової **політології**

ПРН06. Комплексно застосовувати широкий спектр політологічних понять, теорій і методів до аналізу відносин політичних акторів, інститутів та ідей відповідно до певного історичного або сучасного контексту.

ПРН08. Конструювати дизайн, розробляти програму та виконувати комплексні політологічні дослідження з використанням широкого кола прикладних методів, технологій та інструментарію аналізу.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Концепції посткомуністичних трансформацій

Тема 1. Політичний розвиток та політичні зміни (концепції модернізації, концепція залежності).

Еволюція концепцій модернізації. Криза концепцій модернізації Критика політики вестернізації. Концепція модернізації Ш.Ейзеншдат. Процеси досліджувалися Г. Алмондом, Д. Аптером, Р. Ароном, Т. Банурі, У. Беком, Л. Біндером, С. Блеком, М. Вейнером, С. Вербою, П. Вірільо, Дж. Гелбрейтом, Р. Грю, Л. Даймондом, Р. Далем, Ш. Ейзенштадтом, Г. Екстейном, А. Етціоні, Р. Інглехартом, Я. Келлером, П. Кеннеді, Дж. Коулменом, Д. Лайоном, М. Леві, М. Ленгом, Х. Лінц, С. Ліпсетом, Р. Мундтом, М. Муром, Г. О'Доннеллом,. Концепція залежності розвитку як спроба подолання кризи теорії модернізації.

Тема 2. Класичні концепції транзитології та їхня криза

Умови виникнення концепції демократичного транзиту(Х.Лінц, Г.О'Донел, Л.Даймонд) Етапи розвитку транзитології. Криза транзитології. Основні концепти транзитології. Етапи демократизації

Розділ 2 Глобальна демократизація

Тема 1. Концепція глобальної демократизації С.Гантінгтона

Основні ідеї концепції глобальної демократизації. Особливості хвилі демократизації. Критика концепції С.Гантінгтона. Особливості третьої хвилі демократизації

Тема 2. Геополітичний чинник третьої хвилі демократизації

Зміни зовнішньої політики геополітичних акторів (США, СРСР). Перебудова в СРСР як чинник посткомуністичних трансформацій. Завершення «холодної війни». Вплив Ватикану на розвиток посткомуністичних трансформацій

Розділ 3. Порівняльний аналіз посткомуністичних трансформацій в країнах СНД та Східної Європи

Тема 1. Внутрішні і зовнішні чинники посткомуністичних трансформацій

Геополітичні чинники посткомуністичних трансформацій. Зміна зовнішньої політики СРСР. Радикальні зміни у внутрішньої політиці країн соціалістичної системи.

Тема 2 Структурні та процедурні чинники трансформацій.

Поведінка політичних еліт. Історичні традиції, культурні чинники, геополітичне становище країн. Ефект доміно

Розділ 4. Особливості політичних систем посткомуністичних трансформацій

Тема 1. Інституційний дизайн посткомуністичних режимів в країнах СНД та Східної Європи.

Чинники формування інституціональної системи посткомуністичних трансформацій. Основні завдання демократичного транзиту. Створення системи державного управління. Проблема державної спроможності. Дилема демократії та ефективного урядування. Проблеми формування політичної нації, Особливості формування громадянського суспільства.

Тема 2. Порівняльний аналіз інститутів політичної системи країн Східної Європи та СНД

Особливості інститутів президента та органів представницької влади в країнах Східної Європи, СНД та інших країн посткомуністичної трансформації. Впливи електоральної системи на розвиток партійної системи.

Розділ 5. Особливості посткомуністичної трансформації України

Тема 1. Передумови посткомуністичної трансформації України.

Рух спротиву в історії радянської України. Поява нових суспільно-політичних течій під час перебудови. Криза урядування та прийняття політичних рішень. Соціально-економічна криза радянської системи.

Тема 2. Хвильовий характер процесу змін в Україні за роки незалежності.

Етапи змін незалежної України. Чинники хвильового розвитку України. Створення неопатрімоніального режиму. Домінанта олігархату в процесі змін. Гойдалка змін від авторитаризму до поміркованої гібридності

Тема 3. Особливості еволюції політичного режиму України (між авторитаризмом та демократією)

Чинники помаранчевої революції. Наслідки помаранчевої революції та змін політичної системи країни. Поява «вікна можливостей». Парламентсько- президентська республіка: її вади та ризики. Згорання демократичних перетворень та імітація реформ. Чинники та наслідки «революції гідності».

Тема 4. Перспективи посткомуністичних трансформацій в Україні

Головні дилеми посткомуністичних перетворень в Україні. Геополітичні чинники подальшого розвитку країни. Вплив ЄС на демократичні перетворення в країні.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усь о го	у тому числі					Усь ого	у тому числі				
л		п	ла б	ін д	ср	л		п	ла б	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Концепції посткомуністичних трансформацій												
Тема 1. Політичний розвиток та політичні зміни (концепції модернізації, концепція залежності).	10	2	2			6	10	1				9
Тема 2. Класичні концепції транзитології та їхня	10	2	2			6	10	1				9

криза												
Разом за розділом 1	20	4	4			12	20	2				18
Розділ 2. Глобальна демократизація												
<i>Тема 3.</i> Концепція глобальної демократизації С.Хантінгтона	10	2	2			6	10	1	1			8
<i>Тема 4</i> Геополітичний чинник третьої хвилі демократизації	10	2	2			6	10	1	1			8
Разом за розділом 2	20	4	4			12	20	2	2			16
Розділ 3. Порівняльний аналіз посткомуністичних трансформацій в країнах СНД та Східної Європи												
<i>Тема 5</i> Внутрішні і зовнішні чинники посткомуністичних трансформацій	10	2	2			6	10	1	1			8
<i>Тема 6</i> Структурні та процедурні чинники трансформацій країн 3-ї хвилі демократизації	10	2	2			6	10	1				9
Разом за розділом 3	20	4	4			12	20	2	1			17
Розділ 4. Особливості політичних систем посткомуністичних трансформацій												
<i>Тема 7.</i> Інституційний дизайн постком. режимів	10	2	2			6	10					10
<i>Тема 8</i> Порівняльний аналіз інститутів політичної системи країн Східної Європи та СНД	10	2	2			6	10	1				9
Разом за розділом 4	20	4	4			12	20	1				19
Розділ 5. Особливості посткомуністичної трансформації України												
<i>Тема 9</i> Передумови посткомуністичної трансформації України.	10	2	2			6	10					10
<i>Тема 10</i> Хвильовий характер процесу змін в Україні за роки незалежності.	10	2	2			6	10	1				9
<i>Тема 11</i> Особливості еволюції політичного режиму України (між авторитаризмом та демократією)	10	2	2			6	10	1	1			8
<i>Тема 12</i> Перспективи посткомуністичних трансформацій в Україні	10	2	2			6	10	1				9
Разом за розділом 5	40	8	8			24	40	3	1			36
Усього годин	120	24	24			72	120	10	4			106

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Політичний розвиток та політичні зміни (концепції модернізації, концепція залежності).	2	
2	Класичні концепції транзитології та їхня криза	2	
3	Концепція глобальної демократизації С.Хантінгтона	2	1
4	Геополітичний чинник третьої хвилі демократизації	2	1

5	Порівняльний аналіз посткомуністичних трансформацій в країнах СНД та Східної Європи	2	1
6	Внутрішні і зовнішні чинники посткомуністичних трансформацій	2	
7	Інституційний дизайн посткомуністичних режимів в країнах СНД та Східної Європи	2	
8	Порівняльний аналіз інститутів політичної системи країн Східної Європи та СНД	2	
9	Передумови посткомуністичної трансформації України	2	
10	Хвильовий характер процесу змін в Україні за роки незалежності	2	
11	Особливості еволюції політичного режиму України (між авторитаризмом та демократією)	2	1
12	Перспективи посткомуністичних трансформацій в Україні		
	Разом за 3 семестр	24	4

5. Завдання для самостійної роботи

з/п	Вид, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денне	Заочне
1	Визначте предмет порівняльної транзитології	6	9
2	Проаналізуйте хвилі демократизації .	6	9
3	Визначте сутність глобалізації і проблеми транснаціональної демократії	6	8
4	Визначте причини кризи класичних теорій модернізації та політичного розвитку	6	8
5	Проаналізуйте геополітичний чинник посткомуністичних трансформацій.	6	8
6	Визначте особливості посткомуністичних трансформацій третьої хвилі демократизації	6	9
7	Проаналізуйте внутрішні та зовнішні чинники посткомуністичних трансформацій	6	10
8	Проаналізуйте демократичну консолідація і стабільність демократії	6	9
9	Дайте аналіз Інституційного дизайну «нових демократій»	6	10
10	Визначте причини хвильового характеру посткомуністичної трансформації України	6	9
11	Проаналізуйте причини «кольорових революцій» як феномен посткомуністичних трансформацій	6	8
12	Визначте причини стану України між неліберальною демократією та авторитаризмом	6	9
	Усього	72	106

6. Індивідуальні завдання

аналітична доповідь, есе

7. Методи навчання

Лекції, семінарські заняття, робота з літературою, підготовка та презентація аналітичної доповіді за обраною темою

8. Методи контролю

Робота на семінарських заняттях, контрольна робота, екзамен

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль та самостійна робота															
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3		Розділ 4		Розділ 5				2 к/р	Разом	Іспит	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12		60	40	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	10			

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Бжезінський З. Великі перетворення / З. Бжезінський // Політична думка. 1994. №3. С. 5-15
2. Бжезінський З. Демократія перед лицем глобалізації: Виступ на колоквіумі Кастельгандольфо у літку 1998 р. // І. 2000. № 19. С.42-53
3. Головаха Є.І. Суспільство, що трансформується. Досвід соціологічного моніторингу в Україні. Київ: ІС НАН України, 1997. С. 6-24
4. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / За ред. А. Колодій. К., 2008.
5. Політичний процес у незалежній Україні: підсумки і проблеми : монографія. Вид. 2-ге, доп. Київ : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 704 с.
6. Пауел Дж.-Б. Сучасні демократичні країни. Участь у політичному житті, стабільність і насильство / пер. з англ.: Христенко О.В., Горбатько В.К. Харків: Каравела, 2004.288 с.
7. Політична система України: конституційна модель та політичні практики : монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ : ППІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.

Допоміжна література

Афонін Е., Мартинов А. Исторична місія сучасного авторитаризму// Політичний менеджмент. 2006. № 6. С. 52 – 62.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

ЖУРНАЛИ

Comparative Politics – <http://web.gc.cuny.edu/jcp/index.htm>

Comparative Political Studies – <http://www.sagepub.co.uk>

European Journal of Political Research – <http://www.wkap.nl/prod/j/0304-4130>

The Journal of Politics, Texas University
<http://www.utexas.edu/utpress/journals/jjop.html>

World Politics, Princeton University
http://muse.jhu.edu/journals/world_politics/

Political Science, Stanford University
<http://polisci.annualreviews.org/>

American Political Science Review, Michigan University
<http://www.ssc.msu.edu/~apsr/>

The Journal of Conflict Resolution, Yale University
<http://www.yale.edu/unsy/jcrhome1.htm>

Electoral Studies – <http://www.psci.unt.edu/es/index.htm>

Democratisation – <http://www.frankcass.com/jnls/index2.htm>

Journal of Democracy – <http://www.journalofdemocracy.org/jod.htm>

Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. Ю.Ф. Кураса НАН України
<https://ipiend.gov.ua/>

11. Особливості навчання за денною формою в умовах подовження дії обставин непоборної сили

В умовах дії воєнного стану освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- – *дистанційно* (за затвердженим розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття. *Складання підсумкового семестрового контролю* надається можливість скласти залік в письмовій формі дистанційно. Складання підсумкового семестрового контролю відбувається дистанційно на платформі Moodle.

-